

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

“MILLIY IQTISODIYOTNI BARQAROR SAQLASHDA “YASHIL IQTISODIYOT”, “YASHIL MOLIYA”, “YASHIL BUXGALTERIYA” VA ILG‘OR MUHANDISLIK MAKTABLARINI ILMIY-AMALIY INTEGRATSIYALASHTIRISH DOLZARBLIGI”

Maqola va tezislar to‘plami

2025-YIL
30-MAY

ROAD
74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 334 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 11-martda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Omborxonada wms tizimidan foydalanishni afzalliklari.....	16
G'ofurov Shoxjaxon Abdumajit o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Интеграция проектного офиса в корпоративную структуру строительной компании, работающей по ерс-контрактам.....	21
Махмудов Сардор Козим угли	
Investitsion muhit va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili	24
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyati to'g'risidagi itimoiy-iqtisodiy qarashlar tahlili	27
Abduvohidov Behzod XXX	
Tijorat banklarida kredit portfelini boshqarishning asosiy yo'nalishlari.....	30
Jo'rayev Eldor Berdibekovich	
O'zbekistonda davlat budjetini kupaytirishda soliqlarni ahamiyati.....	34
Karimova Gulbahor Normurodovna	
Dunyo oziq-ovqat bozorining dinamik rivojlanishidagi o'zgarishlar, qiyinchiliklar va ularning yechimlari	36
Tolipova Baxtigul Farxodovna	
Исследование тепловых и диффузионных процессов при азотировании зубчатых колес в вакуумной среде	39
Жасурбек Юлдашбоевич Холмирзаев	
Axborot tizimlaridan foydalangan holda tashkilotni boshqarish bo'yicha qarorlar qabul qilishni takomillashtirish	49
Xujamova Shahrizoda Otabek Qizi	
Sanoat sektorida dekarbonizatsiya va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish strategiyalari	52
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Sanoat rivojlanishini ekonometrik modellashtirish (Surxondaryo viloyati misolida)	56
Xalmuratov Zakirjan Mekkamovich	
"Yashil iqtisodiyot" – barqaror taraqqiyot omili.....	58
Lapasova Kamola Farhod qizi	
Umumta'lim maktablarida informatika fanini o'qitishda sun'iy intellektdan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	60
Raxmonov Baxtiyor Azzamovich	
"Makroiqtisodiy masalalarni yechishda matematik modellarning ahamiyati"	63
Abdiraimov Abbas Xolmurod O'g'li	
Moda marketingida iste'molchilarning ichki ehtiyojlari va xulq-atvoriga asoslangan yondashuvlar	67
Tuxtaeva Oydinoy Normamatovna	
O'zbekiston Respublikasida standartlashtirish siyosatida xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik tahlili	72
Raximov Ilyos Muydinovich	
Tijorat banklarida omonatlarni jalb qilishda mijoz sodiqligini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar	75
Raximov Shoxrux Furqatovich	
Raqamli bank xizmatlarida sun'iy intellektdan foydalanishning istiqbollari va xavfsizlik masalalari	78
Erdonayev Aliqul Xalimovich	
Ta'minot zanjirini optimallashtirish yo'llari.....	82
Matkarimova Umida Alisher qizi, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
The role of global value chains in international trade competition.....	85
Rakhmonova Dildora Ergash Qizi	
Электронная коммерция в узбекистане: государственные стратегии, технологический прогресс и барьеры развития.....	88
Махаммадалиева Муслимахон Шерали Кизи	

Modernization of the social protection system through digital technologies and innovative approaches.....	90
Abduzoirov Mukhiddin Umidjon ugli, Qudratov Inomjon Nemat ugli	
Tabiiy va sun'iy tolalar asosida qayta ishlangan mahsulotlarning texnologik sifati va iqtisodiy samaradorligi.....	93
Raximov Furqat Jalalovich	
Maishiy kimyo tovarlari B2B bozori uchun barqaror va yashil taqsimot modellarini ishlab chiqish.....	97
Ro'ziyeva Farzona Komiljon qizi	
Chakana savdo va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish	102
Po'latova Sug'diyona Iskandar qizi, Abdullayev Firdavs Sanjar o'g'li, Ravshanova Muxtarama	
Zamonaviy shahar massivlarida xizmat ko'rsatish va boshqarishda "Aqlli shahar" konsepsiyasi	105
Ismailov Najmiddin Ilxamovich	
Germaniyaning ta'minot zanjirlarini boshqarish tajribasidan foydalanishni afzalliklari.....	108
Nuriddinov G'ulomiddin Ziyovuddin o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Ta'minot zanjirida CPFR texnologiyasi foydalanishni afzalliklari.....	111
Komilov Muhammad Yusuf Sardorbek o'g'li, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Ta'minot zanjirlarini qo'llashda jahon tajribasi.....	115
Karimov Amirxon Anvarovich, Yuldashev Abduhakim Abdukarimovich	
Sug'urtada investisiya faoliyatini tashkil etishni huquqiy asoslari	118
Suyunov Isomiddin Tilovkobilovich	
Yurtimizda amaldagi budjetlararo munosabatlar tartibi, hisobi hamda uning afzalliklari	122
Po'latov Tirkash Sotiboldiyevich	
Aholini ijtimoiy himoya qilish institutlari shakllanishining xorij tajribalari	127
Bobonov N.H.	
Способ организации продуктивной работы преподавателя и его влияние на результативность	131
Гулнора Казимова	
Literature is a reflection of the soul and culture of humanity	136
Sayidova Sayyora Yorikulovna	
Turizm infratuzilmasida transport xizmatlarini integratsiyalash: muammo va yechimlar	140
Vakilov Ruslan Tillabayevich	
Ekoturizm va madaniy meros obyektlariga tashrifni tartibga soluvchi huquqiy normalar	142
Sayfiddinov Sharofiddinxo'ja Najmiddin o'g'li	
Strategies for achieving sustainable growth through green economy transition.....	145
Umida Kakhramonova Gayratovna	
Buxoro viloyatida qishloq xo'jaligida suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlar.....	149
Ro'ziyev Sobirjon Samatovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida mulkni qayta baholash va unga yetkazilgan moddiy zararni aniqlash.....	153
Xadjayev Kamoliddin Fazliddinovich	
Shahar aglomeratsiyasining sifatini ekologik va geologik mezonlar asosida kompleks baholash.....	155
Irgashev Shavkatbek Turdiyevich	
Sanoatda korxonalarining qayta tiklanuvchi energiya manbalari asosida barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlash	160
Qalandarova Gulshoda Nazirjon qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida hududiy tengsizliklarni kamaytirish usullari.....	165
Ibragimov Baxrom Baxodirovich	
Tog' yon bag'rida joylashgan kon uymlarini ochiq usulda qazib olish xususiyatlari.....	174
I.T. Mislibayev, M.Sh. Ochilova	
Milliy iqtisodiyotda turizmning o'rni va rivojlanish imkoniyatlari.....	176
Xudoyberdiyeva Hilola Himmatovna	
China insurance market experience	178
Jumaboyev Akmal Sheraliyevich	

Tijorat banklarida moliyaviy resurslarning shakllanish manbalari.....	181
Tangirkulov Bekzod Boxadirovich	
Bank tizimida buxgalteriya hisobotlarida axborot texnologiyalarining roli va rivoji.....	185
Sodiqov Sanjar Saydullo o'g'li	
Samarali loyiha risklarini boshqarish: nazariya va amaliyot.....	189
Nosirova Gulira'no Abdulaziz qizi	
XXI-asrda Xitoyning iqtisodiy taraqqiyoti: sohaviy islohotlar, yutuqlar va muammolar tahlili.....	192
D.E.Qarshiyev	
Boshqaruv hisobining zamonaviy konsepsiyalarini joriy etish xo'jalik yurituvchi subyektlarda natijadorlikka erishishning muhim omilidir	195
Xoshimov Baxrom Baxadirovich	
Eksportga chiqariladigan mahsulotlar uchun zamonaviy qadoqlashning ahamiyati va tendensiyalari	201
Xidirov Shohrux Bobur o'g'li	
Усовершенствование подходов к управлению проблемными кредитами в коммерческих банках узбекистана	205
Улмасой Хусан кизи Ахмедова	
Sug'urtada investitsiya faoliyatini obyekt va predmeti	208
D.E.Qarshiev	
O'zbekistonda raqamli texnologiyalarning tadbirkorlik sohasida istiqbollari.....	211
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich	
Sug'urtada anderryayting xizmatini xorij tajribasidan foydalanish.....	213
D.E. Qarshiev	
Важность проекта «умный город» в узбекистане	216
Акбаржон Иминов	
The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project	218
Акбарjon Iminov	
Moliyaviy faoliyat natijalari hisobini takomillashtirishda tahlilning o'rni.....	220
Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Abduxoliqov Isomiddin Ikrom o'g'li, Shakarov Shahzod Sobir o'g'li	
Temir yo'l va intermodal transport tizimining rivojlanishi: investitsiyalar, xarajatlar va samaradorlik tahlili.....	226
Turdiyeva Irodaxon Ismoil qizi	
O'zbekistonda qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish uchun xorijiy investitsiyalarni jalb qilish ahamiyati.....	230
S.J. Yangiboev	
Korporativ boshqaruv va moliyaviy barqarorlik o'rtasidagi bog'liqlik: davlat ishtirokidagi korxonalar misolida.....	234
Musurmonov Mehroj Murtaza o'g'li	
“Sanoat korxonalarida zamonaviy loyiha menejerining asosiy kompetensiyalar modelini ishlab chiqish”	238
Axmedov Daniyar Sabirovich, Valiyev Shamsiddin Eshpulatovich	
Turizmdagi shartnoma munosabatlari: turoperatorlar, turagentlar, turistik xizmatlar iste'molchilari.....	241
Ergasheva Iroda Ibrohim qizi	
“Разработка модели ключевых компетенций современного менеджера проекта в промышленных предприятиях”	243
Ахмедов Данияр Сабирович, Научный руководитель	
Xorijiy tajriba asosida o'zbekistonda oliy ta'lim akademik boshqaruvini takomillashtirish	249
Muxamedova Moxigul Xusanovna	
The role of international institutions in accelerating green finance	253
Qudratov Inomjon Nemat o'g'li	
Barqaror iqtisodiy o'sish sharoitida yashil innovatsiyalar va raqamli texnologiyalarni rivojlantirish	257
Xudayberdieva Dilnoza Egamberdiyevna	
Indicators and criteria of women's sustainable employment in the context of economic growth.....	262
Kholiyorova Shokhista Kahramon kizi	
Qishloq xo'jaligi sohasida “Salam” maxsus savdo shartnomalaridan foydalanish istiqbollari.....	267
Xoliyrov Xomid	

Davlat xaridlarida kichik biznesning ortib borishi va uning umumiy tizimdagi oʻrni	269
Majidov Nizom Baxramovich	
Davlat qarzlari qaytarish mexanizmlarini takomillashtirish va tashqi xatarlardan himoyalash yoʻnalishlari	273
Sayfutdinov Xasanboy Dilshodovich	
Xalqaro moliya institutlaridan investitsiyalarni jalb qilishning ahamiti	277
Tolibov Shoxrux Muminovich	
Oʻzbekiston respublikasining soliq salohiyati: 2024-yilda viloyatlar va Qoraqalpogʻiston.....	280
Poyonov Otabek Abdiqaxxor oʻgʻli, Almardonov Muxamadi Ibragimovich, Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich	
Oliy taʼlim muassasalarida investitsiya muhitini boshqarishning institutsional mexanizmlari	283
Otaxanov Rasulbek Marks oʻgʻli	
Автоматизированное управление корпоративными расходами: стратегический подход и экономическая эффективность.....	286
Кахоров Абдумалик Рахматулло угли	
Повышающаяся значимость коренного изменения деятельности традиционных СМИ в реалиях освещения процесса построения нового Узбекистана.....	289
Салим Дониёров	
Raqamli transformatsiyaning mohiyati va bank sohasidagi ahamiyati.....	294
Kamolov Sardorbek Davlatjon oʻgʻli	
Деятельность международных финансово-кредитных организаций и перспективы развития сотрудничества с Республикой Узбекистан	299
Холикова Зарнигор Камолиддин кизи	
Budjet tashkilotlarining xarajatlar smetalarida davlat xarajatlarini moliyalashtirish tartibi va amal qilish holati.....	302
Abdurasulov Sardor Toʻlqin oʻgʻli	
Tijorat banklari tomonidan komplayens-nazorat tizimini rivojlantirish istiqbollari	307
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Bank tizimi modernizatsiyasida innovatsion boshqaruv modellarining ahamiyati	310
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya.....	314
Turapov Bahromjon Alisher oʻgʻli	
Oʻzbekiston Respublikasida yashirin iqtisodiyotni qisqartirishga yoʻnaltirilgan davlatning siyosati, meʼyoriy-huquqiy bazasi va iqtisodiy islohotlari	317
Xasanov Jaxongir Jamshidovich	
“Qurilish materiallari sanoatida innovatsion faollikni ragʻbatlantirish mexanizmi”	321
Gʻulomov Ilhom Akramovich	
Legal foundations and challenges in the implementation of guarantees for foreign investors’ rights	324
Alisherova Eʼzoza, N. Kh. Rakhmonqulova	
Innovatsion faollikni oshirish orqali qurilish materiallari sanoatida raqobatbardoshlikni taʼminlash	326
Gʻulomov Ilhom Akramovich	
Soliq siyosatining inklyuziv rivojlanishni taʼminlashining huquqiy-meʼyoriy asoslari	329
Hakimov Feruz Xurshid oʻgʻli	

SOLIQ SIYOSATINING INKLYUZIV RIVOJLANISHNI TA'MINLASHINING HUQUQIY-ME'YORIY ASOSLARI

Hakimov Feruz Xurshid o'g'li

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti magistranti

ORCID ID: 0009-0000-4214-7906

Annotatsiya: Ushbu maqolada soliq siyosatining inklyuziv rivojlanishni ta'minlashdagi huquqiy-me'yoriy asoslari tahlil qilinadi. Inklyuziv iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda soliq siyosatining o'rni, uning ijtimoiy adolat, iqtisodiy tenglik va barqarorlikni ta'minlashdagi roli yoritilgan. Xalqaro tajribalar asosida, xususan, Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo mamlakatlarining soliq qonunchiliklari asosida inklyuziv yondashuvlar soliq siyosatiga qanday tatbiq etilayotgani ko'rib chiqilgan. Shuningdek, O'zbekiston soliq tizimida mavjud huquqiy asoslar va ularni takomillashtirish bo'yicha takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: soliq siyosati, inklyuziv rivojlanish, huquqiy asoslar, iqtisodiy tenglik, soliq islohotlari, fiskal siyosat, ijtimoiy adolat, xalqaro tajriba, barqarorlik, qonunchilik.

Abstract: This article analyzes the legal and regulatory foundations of tax policy in ensuring inclusive economic development. The study highlights the role of taxation in promoting social justice, economic equality, and sustainability. Based on international experience, particularly from the European Union and Central Asian countries, the article examines how inclusive approaches are being incorporated into tax systems. It also offers recommendations for improving the legal framework of Uzbekistan's tax policy in line with inclusive growth goals.

Key words: tax policy, inclusive development, legal framework, economic equality, tax reform, fiscal policy, social justice, international experience, sustainability, legislation.

Аннотация: В данной статье рассматриваются правовые и нормативные основы налоговой политики в обеспечении инклюзивного экономического роста. Освещается роль налоговой политики в обеспечении социальной справедливости, экономического равенства и устойчивости. На основе международного опыта, в частности, стран Европейского Союза и Центральной Азии, анализируется применение инклюзивного подхода в налоговой системе. Также даны предложения по совершенствованию нормативно-правовой базы налоговой системы Узбекистана.

Ключевые слова: налоговая политика, инклюзивное развитие, правовые основы, экономическое равенство, налоговая реформа, фискальная политика, социальная справедливость, международный опыт, устойчивость, законодательство.

Soliq siyosati davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini boshqarishda muhim vosita hisoblanadi. Ayniqsa, inklyuziv (barqaror va adolatli) rivojlanishni ta'minlashda soliq tizimining samarali va ijtimoiy yo'naltirilgan bo'lishi nihoyatda muhimdir. Inklyuziv rivojlanish – bu aholining barcha qatlamlarini iqtisodiy jarayonlarga jalb etish, kambag'allikni qisqartirish, teng imkoniyatlar yaratish va ijtimoiy adolatni ta'minlashni anglatadi. Bunday maqsadlarga erishishda soliq siyosatining huquqiy-me'yoriy bazasi hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Soliq sohasidagi xalqaro shartnomalar turlicha nomlanishi mumkin. Jumladan, shartnoma, bitim, konvensiya, protokol, memorandum, deklaratsiya, xatlar va notalar almashuvi. Ular xalqaro huquq normalariga muvofiq boshqa shakllarda ham tuzilishi mumkin. Xalqaro huquq normalariga muvofiq soliqqa tortishning huquqiy me'yoriy asoslari sifatida davlatlar o'rtasida ishtirokchilar soniga qarab tuziladigan ikki tomonlama yoki ko'p tomonlama bo'ladi. Bundan tashqari ikkiyoqlama soliqqa tortishni oldini olish, ikkitomonlama soliq bitimlar, BMT, OECD, EU, XVf kabi xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan konvensiyalar ham nuhim ahamiyat kasb etadi.

Ikki karra soliqqa solishga yo'l qo'ymaslik to'g'risidagi shartnoma – mamlakatlarning jismoniy va yuridik shaxs-rezidentlari daromadi va mulkiga soliq solish masalalarini tartibga soluvchi ikki tomonlama xalqaro hujjatdir. Uning asosiy maqsadi – soliq to'lovchi faqat bir davlatda soliq to'lashi yoki pasaytirilgan stavkada soliq

to'lash huquqiga ega bo'lishini ta'minlashdir. Shuningdek, shartnoma sherik davlatda soliqni hisoblash tartibini ham belgilaydi. Shu bilan birga mamlakatda inklyuziv rivojlanishni ta'minlash orqali iqtisodiy barqarorlikka erishish, investitsiyalarni jalb qilish, savdo hamkorligini rivojlantirish, soliq to'lashdan bo'yin tovlashning oldini olishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, davlatlarga kim bilan va qanday shartlarda shartnoma tuzishni mustaqil belgilash huquqini beradi. Quyida xalqaro tashkilotlarning inklyuziv rivojlanishni ta'minlashga qaratilgan soliq qonunchiligini ishlab chiqish yuzasidan amalga oshirib kelayotgan tashabbuslari haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan (1-jadval).

1-jadval. Xalqaro tashkilotlarning soliq siyosatiga oid hujjatlari¹

Tashkilot	Soliq qonunchiligiga oid tashabbuslar	Amaliyotga joriy qilingan yil
1. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT)	BMT Model Soliq Konvensiyasi	Dastlab 1988, so'nggi yangilanishlar 2011–2017
	UNO Tax Convention (muzokaralar)	2025–2027 (hozirgi paytda ishlab chiqilmoqda)
2. (OECD)	BEPS tashabbusi	2013–2015, rasmiy qabul 2015-yil
	OECD Model Soliq Konvensiyasi	Dastlab 1928, hozirgi versiya 2017-yil
	MLI (Multilateral Instrument)	Qabul qilingan 2016, amaliyotga 2017-yilda kirgan
	Transfer narxlash bo'yicha ko'rsatmalar	Eng yirik yangilanishlar 2017 va 2022
3. Yevropa Ittifoqi (EU)	CRS (Common Reporting Standard)	Ishlab chiqilgan 2014, joriy etilgan 2017-yil
	ATAD (Anti-Tax Avoidance Directive)	2016-yilda ishlab chiqilgan
	DAC (Directive on Administrative Cooperation)	Birinchi 2011, eng so'nggi DAC7 — 2021-yil
	Digital Services Tax (raqamli xizmatlar solig'i)	2019-yildan boshlab joriy qilinmoqda, EU darajasida muhokama qilinmoqda

Bugungi kunda “UNO Tax Convention” — bu Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) doirasida xalqaro soliq hamkorligi bo'yicha yangi global konvensiya loyihasini anglatadi. Bu konvensiya xalqaro soliq tizimini adolatliroq va inklyuzivroq qilishni, ayniqsa rivojlanayotgan davlatlar manfaatlarini ko'proq hisobga olishni maqsad qilgan². Ushbu jarayon 2027-yilgacha yakunlanishi kutilmoqda. BMT Model Soliq Konvensiyasi xalqaro soliq normalarini o'z ichiga olgan holda soliqlarni inklyuziv rivojlanishni ta'minlashdagi roli va ahamiyatini oshirish, shaffof soliq siyosati tizimini takomillashtirishga qaratilgan.

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) ishlab chiqqan Daromad va kapitalga soliqqa oid Modelli konvensiya (Model Tax Convention on Income and on Capital)³ asosida ikki tomonlama shartnomalar mazmunini bir xillashtirish jarayoni davom etmoqda. Bu model mamlakatlar o'rtasida xalqaro soliq qonunchiligi asosida uzoq muddatli shartnomalar tuzishda qo'llanadi.

BEPS (Base Erosion and Profit Shifting)⁴ loyihasi doirasida transmilliy kompaniyalar tomonidan foydani sun'iy ravishda boshqa yurisdiksiyalarga ko'chirish orqali soliq to'lashdan qochishga qarshi 15 ta chora-tadbir (Action Plan) ishlab chiqilgan. BEPS bu transmilliy korporatsiyalar foydani iqtisodiy faoliyati kam yoki umuman bo'lmagan, soliq stavkalari juda past yoki yo'q bo'lgan hududlarga ko'chirish yoki foiz to'lovlari, royalti kabi chegirib tashlanadigan xarajatlar orqali soliq bazasini kamaytirish amaliyotidir. Bunday amaliyotlar har yili davlatlarga 100–240 milliard AQSh dollari miqdorida soliq daromadlarini yo'qotishga olib keladi. Bu esa global korporativ daromad solig'i tushumining 4–10% ga teng. Ba'zi BEPS sxemalari noqonuniy bo'lishi mumkin, biroq ularning aksariyati qonuniy hisoblanadi. BEPS amaliyotlari soliq tizimining adolatligi va yaxlitligini izdan

1 Jadval muallif tomonidan tayyorlandi. UN Tax Committee - (<https://www.un.org/esa/ffd/tax/>), UNO Tax Convention News & Updates (<https://www.un.org/press/en/2024/gaef3575.doc.htm>), OECD BEPS Project (<https://www.oecd.org/tax/beps/>), OECD Model Tax Convention (<https://www.oecd.org/tax/treaties/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-condensed-version-201745419.htm>), OECD MLI Information (<https://www.oecd.org/tax/treaties/multilateral-instrument.htm>), OECD Transfer Pricing Guidelines (<https://www.oecd.org/tax/transfer-pricing/>), OECD CRS Information (<https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/common-reporting-standard/>), EUR-Lex ATAD Directive (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016L1164>), European Commission DAC (https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/administrative-cooperation_en), European Commission Digital Tax (https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/digital-economy-taxation_en)

2 United Nations Model double taxation convention between developed and developing countries, New York, 2021

3 <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/oecd-model-tax-convention-on-income-and-on-capital.html>

4 <https://www.oecd.org/en/topics/base-erosion-and-profit-shifting-beps.html>

chiqaradi, chunki xalqaro miqyosda faoliyat yurituvchi korxonalar bu orqali faqat ichki bozorda ishlaydigan korxonalarga nisbatan raqobat ustunligini qo'lg'a kiritadi.

Yevropa Ittifoqi tomonidan Anti-Tax Avoidance Directives (ATAD)⁵ bu Yevropa Ittifoqi Kengashining 2016/1164-sonli direktivasi bo'lib, korporativ darajadagi soliqdan qochish sxemalariga qarshi majburiy choralarni belgilaydi. Ushbu direktiva barcha a'zo davlatlar uchun huquqiy jihatdan majburiy hisoblanadi va agressiv soliq rejalashtirishning keng tarqalgan shakllariga qarshi kurashishni maqsad qilgan (2-jadval).

2-jadval. Soliqdan qochishga qarshi yo'naltirilgan direktivalar

No	Maxsus qoidalar	Maqsadlar
1	Foizlarni cheklash qoidasi (Interest Limitation Rule)	Soliqdan qochish uchun ortiqcha qarz olishni cheklash.
2	Chiqib ketish solig'i (Exit Taxation Rule)	Aktivlarni ko'chirib, soliqdan qochishni oldini olish.
3	Boshqariladigan chet el kompaniyasi qoidasi (CFC Rule)	Foydani past soliq hududlariga ko'chirishni oldini olish.
4	Umumiy suiiste'molga qarshi qoida (GAAR)	Suiiste'molliklarni aniqlab, oldini olish.
5	Gibrid nomuvofiqlik qoidasi (Hybrid Mismatch Rule)	Gibrid sxemalar yordamida soliqdan qochishni to'xtatish.

Bugungi kunda tashqi soliq siyosati ishlab chiqilishida olib boriladigan hisob-kitoblar, ushbu siyosatning muvaffaqiyat darajasini belgilab bermoqda. Amalga oshiriladigan xalqaro savdo va kapital harakati hajmlari bir necha milliard dollarni tashkil etishi inobatga olinsa, u holda, to'g'ri olib boriladigan tashqi soliq siyosatining qiymati, har bir mamlakat uchun bir-necha million va xattoki, milliard dollar darajasiga yetishi mumkin. To'g'ri ishlab chiqilmagan tashqi soliq siyosatining salbiy oqibatlari sifatida (eksport bo'yicha mavjud raqobat va xalqaro mehnat taqsimotida ishtirok etish shartlarining yomonlashuvidan ko'rildigan zararlardan tashqari), faqatgina, yig'ib olinmagan soliq tushumlari yoki tashqi faoliyatdan valyuta tushumlarining pasayishi bo'yicha yirik summalarda aks etishi mumkin bo'lgan zararlarni keltirib chiqarishi ahamiyatda holi emas.

Aksariyat mamlakatlar qonunlarida xorijiy shaxslar va kompaniyalarni soliqqa tortishning faqatgina umumiy tomonlari belgilab beriladi va ular keyinchalik hukumat ko'rsatmalarida, sud qarorlarida, ma'lum milliy qonunchilik hujjatlarida va boshqalarda o'z ifodasini topadi. Bularni tartibga soliq nuqtai nazarini jahon soliq kodeksi ishlab chiqilgan.

Jahon soliq kodeksi Birlashgan millatlar tashkiloti u yoki bu xalqaro dasturlar asosida bozor islohotlarini amalga oshirayotgan davlatlarga ma'lum bir loyihalarni ishlab chiqish va joriy etishda yordam berish hamda hamkorlik qilishni amalga oshiradi. Bunday hamkorlik yo'nalishlaridan biri zamonaviy xalqaro iqtisodiy talablarga javob beradigan milliy soliq tizimining yuzaga kelishiga, shakllanishi va rivojlanishiga yordam berishdir. Aynan shunday chora- tadbirlarni amalga oshirish jarayonida, ya'ni xalqaro soliq dasturi doirasida Jahon soliq kodeksini tayyorlash fikri yuzaga keldi. Ushbu Kodeksning asosiy maqsadi islohotlarni amalga oshirayotgan davlatlarga ilmiy asosda soliq munosabatlarini boshqarish, yagona terminologiya va yagona mazmundagi izohni yaratish imkoniyatlarini taqdim etishdir. Jahon soliq kodeksi asoslari shaklidagi ushbu hujjat 1993-yilda tayyorlanib, nashrdan chiqarildi.

Uning mualliflari Garvard universiteti (AQSH) mutaxassislari Uord M. Xassi va Donald S. Lyubik. Ushbu Kodeks asoslari 300 betdan iborat bo'lib, 591 ta modda va izohni o'z ichiga olgan Soliq kodeksi matnidani iboratdir⁶. Kodeksning kirish qismida mualliflar ko'pgina davlatlar tajribasidan o'tgan soliq tizimining zamonaviy ma'nosini ochib berishga harakat qilganliklarini yozishgan. Jahon soliq kodeksi namuna sifatida bo'lishiga qaramasdan, unda soliq to'lovlarining aniq stavkalari, uning minimumlari va imtiyozlar berilgandir. Kodeks matni va unda berilgan stavkalar kodeksdan foydalanishni xohlovchi davlatlar uchun majburiy emas, balki ixtiyoriy tusga egadir. Milliy soliq qonunchiligi tayyorlanayotganda ushbu davlat mutaxassislari tomonidan mamlakatdagi aniq iqtisodiy va huquqiy shart-sharoitlar inobatga olinishi kerak. Kodeksda berilgan nizom alohida ahamiyatga egadir. Bu nizomga ko'ra, soliq tizimi orqali iqtisodiy subsidiyalar berish to'g'ri subsidiya to'lovlariga nisbatan samara darajasi kamroq. Imtiyoz turlari va yengilliklarning ko'pligi, soliq imtiyozlarini nazorat qilishning qiyinligi sababli, soliq tizimini murakkablashtiradi va samaradorligini tushiradi, uning zarur bo'lgan egiluvchanlik xususiyatlarini yo'qotadi. Bundan kelib chiqadiki, kodeksda soliqlardan vaqtinchalik yoki doimiy ozod etish kabi imtiyozlar ko'zda tutilmaydi.

5 https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/business-taxation/anti-tax-avoidance-directive_en

6 Soliqlar va soliqqa tortish (II qism): Darslik / Jo_rayev A.S., Safarov G._A., Meyliyev O.R. – T.: Toshkent Moliya instituti, 2019. – 264 b.

Rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiyoti xususiyatlarini hisobga olgan holda, Kodeks mualliflari fikricha, ushbu davlatlar daromadlari asosiy qismi bo'xona bojlari, qo'shilgan qiymat solig'i, aktsizlar hamda korxona va tashkilotlar foydasiga soliq hisobiga shakllanadi. Bunday soliq tizimi ular fikricha, soliqlarni undirish bilan bog'liq bo'lgan ma'muriy xarajatlar jismoniy shaxslar daromadidan olinadigan soliqqa nisbatan kam bo'ladi. Tavsiya etilayotgan Kodeksdagi soliqlar tizimiga faqatgina yuqori daromadlarga ega bo'lgan aholiga nisbatan qo'llaniladigan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i ham kiritilgandir. Bu, bozor iqtisodiyotiga o'tayotgan davlatlarda asosan rivojlanayotgan va sobiq sotsialistik davlatlarda individual daromad soligini rivojlangan davlatlardagi kabi keng miqyosda qo'llash uchun yetarli darajadagi ma'muriy va huquqiy mexanizmlar mavjud emasligi bilan izohlanadi. Jahon soliq kodeksini ishlab chiqqanlar, soliq qonunlarini tayyorlash va qabul qilish soliq islohotiga dastlabki qadamdir deb hisoblaydilar.

Kodeks quyidagi besh asosiy qismdan iborat:

Daromad solig'i;

Qo'shilgan qiymat solig'i;

Aktsiz soliqlari;

Ko'chmas mulkka soliq;

Soliq ma'muriyati.

Xalqaro soliqqa tortish – davlat chegarasidan tashqarida faoliyat yurituvchi jismoniy shaxslar va kompaniyalarni soliqqa tortishni anglatadi. Uning asosiy tamoyillari (3-jadval):

3-jadval. Xalqaro soliq tamoyillari⁷

№	Tamoyil nomi	Izoh
1	Ikki tomonlama soliqqa tortishni oldini olish	Bir xil daromadga ikki davlatda soliq solinmasligini ta'minlaydi.
2	Adolat va tenglikni ta'minlash	Mahalliy va xorijiy soliq to'lovchilar uchun teng sharoit yaratadi.
3	Iqtisodiy samaradorlikni rag'batlantirish	Soliq yukining iqtisodiy faoliyatga salbiy ta'sirini kamaytiradi.
4	Soliq to'lashdan bo'yin tovlashga qarshi kurash	Soliq bazasini asrash, noqonuniy faoliyatni aniqlash va oldini olishni ko'zda tutadi.

Bundan tashqari, davlatlar iqtisodiy hamkorlikni kengaytirish va ikki yoqlama soliqqa tortishni oldini olish maqsadida xalqaro shartnomalarni imzolaydilar. Ushbu shartnomalar asosida davlatlar bir-birining korxona va fuqarolarining daromadlarini soliqdan ozod qilishi yoki qisman soliqqa tortishi mumkin. Ikkinchi davlat esa bu hisobni milliy qonunchilikda inobatga oladi. Xalqaro soliq qoidalari kompaniyalar tomonidan xorijdagi faoliyatlari va savdolari orqali topilgan daromadga nisbatan qo'llaniladi. Davlatlar o'rtasidagi soliq shartnomalari qaysi davlat soliq daromadini yig'ishini belgilaydi, shuningdek, kompaniyalar global soliq yukini kamaytirish uchun foydalanadigan bo'shliqlarni cheklash maqsadida soliqdan qochishga qarshi qoidalar joriy etiladi. Xalqaro soliq bitimlari doirasida davlatlar quyidagi hamkorlikni amalga oshiradilar (4-jadval):

4-jadval. Xalqaro soliq bitimlarining me'yoriy-huquqiy ahamiyati⁸

№	Hamkorlik yo'nalishlari	Me'yoriy-huquqiy ahamiyati
1	Soliq qonunchiligi buzilishining oldini olish va huquqbuzarliklarni bartaraf etishda yordam	Davlatlar bir-biriga soliqqa oid qonunbuzarliklar aniqlanganda huquqiy yordam ko'rsatadi.
2	Soliq to'lovchilar haqida ma'lumot almashish	Soliq to'lovchilarning faoliyati bo'yicha dolzarb ma'lumotlarni almashish orqali shaffoflik ta'minlanadi.
3	Soliq tizimidagi o'zgarishlar bo'yicha axborot berish	Soliq qonunchiligidagi yangiliklar va islohotlar haqida sherik davlatlarni xabardor qilish.
4	Soliq idoralari faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi texnologiyalarni yaratish va qo'llash	Raqamli texnologiyalar orqali soliq boshqaruvini avtomatlashtirish va samaradorligini oshirish.
5	Kadrlar tayyorlash va tajriba almashish	Soliq sohasida malakali mutaxassislar tayyorlash va xalqaro tajribani o'zaro o'rganish.

7 Jadval muallif tomonidan tayyorlandi (R.T. Berdiyarov, Z.N. Q urbonov; m as'ul muharrir: Sh.N. R o'zinazarov; taqrizchilar: Sh. B ilolxo'jayeva [va boshq.]. - T.: Y U RIST-M EDIA M ARKAZI, 2010. 320 b. I. Q urbonov Z.N)

8 TaxEdu ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi (<https://taxfoundation.org/taxedu/glossary/international-tax-rules/>)

Xalqaro shartnomalar qoidalariga, shuningdek, xalqaro shartnomalar bo'yicha soliqlarni to'lashdan bo'yin tovlashning oldini olishga qaratilgan maxsus qoidalarga muvofiq, pasaytirilgan soliq stavkasi qo'llanadi. Yuqorida keltirilgan soliq chegirmasini qo'llash usuli aynan ushbu normaning mazmunidan kelib chiqadi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash lozimki, Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlar ma'lumot almashinuvi bo'yicha ko'p tomonlama bitim tuzganlar. Bu shuni anglatadiki, ular boshqa har qanday yurisdiksiyadagi ahdlashuvchi tomonlarga daromadlari kelib chiqqan davlat rezidenti bo'lmagan shaxslar ro'yxatini taqdim etadi. Mazkur tartibning maqsadi — ushbu shaxslarning o'z mamlakatida chet elda olingan daromadlarni soliq deklaratsiyalarida ko'rsatishi va shu orqali soliqdan bo'yin tovlashning oldini olishdir.

Huquqiy asos sifatida qonun ustuvorligi va davlatning xalqaro majburiyatlari bajarilishi talab qilinadi. "Daromadlar qoidasi"ga ko'ra, bir davlat boshqa davlatning soliq talablarini bajarishga majbur emas. Shu bilan birga, xalqaro huquqiy tamoyillar – aralashmaslik va o'z taqdirini belgilash – soliq qonunchiligiga taalluqli bo'lsa-da, ko'p va ikki tomonlama shartnomalar orqali o'zgartirilmoqda. O'zbekiston Yaponiya bilan hamkorlik doirasida kadrlar tayyorlash va tajriba almashishni yo'lga qo'ygan. Bu xalqaro soliq masalalarini tartibga solish, hamkorlikni kengaytirish va mamlakat farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Umuman qaralganda alqaro soliqqa tortish tizimi – bu global iqtisodiyotda adolat, barqarorlik va shaffoflikni ta'minlash vositasi. U davlatlar o'rtasidagi soliq siyosatini muvofiqlashtirish, soliqlardan bo'yin tovlashni kamaytirish va inklyuziv rivojlanish uchun muhim zamin yaratadi. Har bir davlat, jumladan O'zbekiston, bu tizimga faol integratsiyalashuv orqali o'zining fiskal barqarorligini mustahkamlashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. UN Tax Committee - (<https://www.un.org/esa/ffd/tax/>), UNO Tax Convention News & Updates (<https://www.un.org/press/en/2024/gaef3575.doc.htm>), OECD BEPS Project (<https://www.oecd.org/tax/beps/>), OECD Model Tax Convention (<https://www.oecd.org/tax/treaties/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-condensed-version-20745419.htm>), OECD MLI Information (<https://www.oecd.org/tax/treaties/multilateral-instrument.htm>), OECD Transfer Pricing Guidelines (<https://www.oecd.org/tax/transfer-pricing/>), OECD CRS Information (<https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/common-reporting-standard/>), EUR-Lex ATAD Directive (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016L1164>), European Commission DAC (https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/administrative-cooperation_en), European Commission Digital Tax (https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/digital-economy-taxation_en)
2. United Nations Model double taxation convention between developed and developing countries, New York, 2021
3. <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/oecd-model-tax-convention-on-income-and-on-capital.html>
4. <https://www.oecd.org/en/topics/base-erosion-and-profit-shifting-beps.html>
5. https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/business-taxation/anti-tax-avoidance-directive_en
6. Soliqlar va soliqqa tortish (II qism): Darslik / Jo'rayev A.S., Safarov G.A., Meyliyev O.R. – T.: Toshkent Moliya instituti, 2019. – 264 b.
7. R.T. Berdiyarov, Z.N. Q urbonov; m as'ul muharrir: Sh.N. R o'zinazarov; taqrizchilar: Sh. B ilolxo'jayeva [va boshq.]. - T.: Y U RIST-M EDIA M ARKAZI, 2010. 320 b. I. Q urbonov Z.N

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025-yil, may.

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>